

Адилгазы С.¹, Жатқанбаева А.Е.²

¹І. Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университетінің PhD докторанты,
Қазақстан, Алматы қ., e-mail: serikhan@mail.ru

²эл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің кафедра меңгерушісі, з.ғ.д.
Қазақстан, Алматы қ., e-mail: aizhan_2210@mail.ru

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА
ҚАРТ АЗАМАТТАРДЫ ӘЛЕУМЕТТІК ҚОРҒАУДЫҢ
ҚҰҚЫҚТЫҚ ТЕТІГІ**

Бұл мақалада қарт азаматтардың құқықтарын қорғауға байланысты туындайтын мәселелерді шешудің кешенді жүйесін дайындау. Сонымен қатар қарт азаматтардың құқықтарын қорғаудың халықаралық деңгейде қорғауға байланысты шет мемлекеттердің және отандық ғалымдардың қарт азаматтардың құқықтарын қорғау бойынша ғылыми еңбектеріне талдау жасалып, ұлттық заңнаманың халықаралық стандарттарға сәйкестігіне талдау жасау халықаралық құқық қорғау шарттарын имплементациялау және стандарттарды есепке ала отырып, Қазақстан Республикасында қарт азаматтардың құқықтарын қорғауға байланысты мемлекеттік органдармен басқа да ұйымдардың қарт адамдардың құқықтарын қорғауға байланысты заңды өкілеттіліктеріне талдау жасалды.

Біздің елімізде барлық азаматтардың жасына қарамастан құқықтарын сақтайтын құқықтық нормалар, сондай-ақ егде жастағы адамдарға қатысты нормативтер – құқықтық мемлекеттің құрылуының негізі болып табылады. Зейнетақылар мен ішінара әлеуметтік қызмет көрсету саласында қарт азаматтардың құқықтарын жеткілікті толық реттеу бар. Сонымен қатар, қазіргі уақытта жұмыс берушінің де, тұтастай мемлекеттің де зейнеткерлікке шыққаннан кейін қарт адамдар жұмысқа орналасуына және жұмысқа орналасуына үлкен қызығушылық танытпайтынын атап өткен жөн. Осылайша, фактілердің шынайылығы қарт азаматтарды ерекше қорғаныспен қамтамасыз етудің аздығына байланысты көптеген жазаланатын әрекеттердің нысаны болып табылатын осал топ ретінде ерекше қарауды талап етеді.

Түйін сөздер: құқық, қарт азаматтар, заң, мемлекеттік әлеуметтік қорғау, зейнетақымен қамсыздандыру.

Adilgazy S.¹, Zhatkanbaeva A.E.²

¹Doctoral student PhD of I. Zhansugurov Zhetysu State University,
Kazakhstan, Almaty, e-mail: serikhan@mail.ru

²doctor of law, head of the department al-Farabi Kazakh National University,
Kazakhstan, Almaty, e-mail: aizhan_2210@mail.ru

The right to social protection of the people in the Republic of Kazakhstan

This article discusses the integrated system solutions to the issues to protect the rights of senior citizens. at the international level is also considered the scientific work of both foreign and domestic scientists tested national legislation on line with international standards on the basis of the implementation and standardization of international human rights protection treaties the rights of older people and analyzed the legal representation of state bodies and other organizations in the Republic of Kazakhstan on protection of elderly rights of people.

In our country, the legal norms that perpetuate the rights of all citizens regardless of age, as well as norms specifically relating to the elderly, is one of the foundations for building a rule-of-law state. In the spheres of pensions and partially social services, there is a sufficiently detailed regulation of the rights of elderly citizens. At the same time, it should be noted that at present neither the employer nor the state as

a whole is very much interested in employment and employment of older people after their retirement. Thus, the reality of the facts calls for special consideration of elderly citizens as a vulnerable group that is the object of many punishable acts, but with fewer means to provide adequate protection.

Key words: law, elderly people, law, state, social protection, pensions.

Адилгазы С.¹, Жатқанбаева А.Е.²

¹докторант PhD Жетысуского государственного университета имени И. Жансугурова, Казахстан, г. Алматы, e-mail: serikhan@mail.ru

²доктор юридических наук, заведующий кафедрой Казахского национального университета имени аль-Фараби, Казахстан, г. Алматы, e-mail: aizhan_2210@mail.ru

Правовой механизм социальной защиты пожилых людей в Республике Казахстан

В этой статье рассматривается комплексная система решений вопросов по защите прав пожилых граждан. Также на международном уровне рассматриваются научные работы как иностранных, так и отечественных ученых, национальное законодательство на соответствие с международными стандартами на основе имплементации и стандартизации международных правозащитных соглашений защиты прав пожилых граждан и анализируются юридические представительства государственных органов и других организаций в Республике Казахстан по защите прав пожилых людей.

В нашей стране правовые нормы, закрепляющие права всех граждан независимо от возраста, а также нормы, особо касающиеся пожилых людей, являются одной из основ построения правового государства. В сферах пенсионного обеспечения и частично социального обслуживания существует достаточно детальная регламентация прав граждан пожилого возраста. Вместе с тем следует отметить, что в настоящее время ни работодатель, ни государство в целом не слишком заинтересованы в трудоустройстве и занятости пожилых людей после их выхода на пенсию. Таким образом, реальность фактов вызывает необходимость особого рассмотрения престарелых граждан в качестве уязвимой группы, являющейся объектом многих наказуемых деяний, но с меньшим количеством средств для обеспечения соответствующей защиты.

Ключевые слова: право, пожилые люди, закон, государство, социальная защита, пенсионное обеспечение.

Қарт адам қоғам қазынасы. Еліміздің құқық саласында адамдардың құқықтық мәртебесі жас ерекшелігіне байланысты емес, дегенменде қоғамның еңбек жағынан төмен қамтамасыз етілген қарт азаматтардың құқықтарын қорғау құқықтық мемлекет құрудың негізі болып табылады. Азаматтардың құқықтық мәртебе құқық жүйесінің ажырамас бір бөлігі ретінде әлеуметтік қарым-қатынастарды салыстырмалы түрде тәуелсіз реттеп отырады, негізі мемлекет жалпы қоғамдағы объективті және субъективті факторлармен қатар әлеуметтік қоғамдық өмірді ескере отырып құқықтан бір нәтиже шығару мақсатында әрекет етеді.

Қазақстан Республикасы конституциясының 28 бабына сәйкес қарт адамдарды ең төменгі жалақымен зейнетақының ең төменгі мөлшерінде әлеуметтік жағынан қамсыздандыруға кепілдік берген [1, 5]. Өкінішке орай қолданыстағы заң нормаларында қарттардың нақты құқықтық мәртебесі айқындалмаған. Дегенменде соғыс кезінде және мемлекеттің мүдесі үшін басқа да соғыс операциясы кезінде Отан қорғауға қатысқан, соғыс кезінде аса ауыр жағдайларда немесе төтенше жағдайларда еңбек еткен неме-

се еңбегі үшін марапатталған қарт азаматтардың мәртебесі айқындалған. Бұл қолданыстағы заң нормалары қоғамдағы барлық қарт азаматтардың құқықтық мәртебесін бере алмайды. Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығы шеңберінде Қазақстан Республикасы осы ТМД аумағынан көшіп келген, сондай-ақ осы мемлекеттердің кез келгенінің аумағында жүрген азаматтардың еңбек өтілін есепке ала отырып және ТМД ішкі істер органдарында жұмыс жасаған қарт азаматтарды зейнетақымен қамтамасыз ету міндетін алды.

Сонымен қатар, қарт адамдардың құқықтарын қорғаудың әлемдік стандарттарын дайындаумен БҰҰ-ның халықаралық қауымдастықтары таяу 50 жылдықта ғана айналыса бастады, осының негізінде қарт адамдарды әлеуметтік қорғау проблемалары 1948 жылдан бастап БҰҰ-да бірнеше рет қаралуда, онда «қарт адамдардың құқықтары туралы декларация» дайындалды. Кейінірек: Адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясы (1948 жылғы 10 желтоқсандағы БҰҰ бас Ассамблеясының 217 А (III) қарары), еуропалық әлеуметтік хартия (Еуропа Кеңесі 1961 жылы 18 қазанда туринда қабылдаған). Экономикалық, әлеуметтік және

мәдени құқықтар туралы халықаралық пакті тәрізді халықаралық құжаттар қабылданған болатын. Алайда Жалпыға бірдей декларация және Халықаралық Пакт қарт адамдарға ерекше мәртебе бөлмеді және сонымен бірге арнайы құқықтарды көздемеген. Бас Ассамблея 1980 жылғы 11 желтоқсандағы өзінің 35/129 қарарында Дүниежүзілік Ассамблея «халық қартаюының әлеуметтік-экономикалық салдарларын және егде жастағы адамдардың нақты қажеттілігін неғұрлым толық түрде ескеретін қоғам құруға ықпал етуіне тілек білдірді. 1982 жылы қартаю проблемалары жөніндегі Дүниежүзілік Ассамблея қартаю проблемалары жөніндегі іс-әрекеттердің Вена халықаралық жоспарын (бұдан әрі – Вена Жоспары) қабылдады. Бұл маңызды құжатты Бас Ассамблея мақұлдады және Адам құқықтары жөніндегі Халықаралық пакта бекітілген құқықтармен байланысты егде адамдар құқықтарын қамтамасыз ету мақсатында қатысушы-мемлекеттер қабылдауы тиіс шараларға қатысты өте пайдалы басшылықты білдіреді. Ол 62 ұсынымды қамтиды, олардың көбі экономикалық, әлеуметтік және мәдени құқықтар туралы халықаралық пакті ережелерімен тікелей байланысты [5, 75 б.].

Қазіргі уақытта әлемнің қай мемлекетін алсақ та әлеуметтік мәселе алғашқы орындарға шығып отыр. Соңғы 70 жылда бүкіл әлемде халықтың өмір сүру ұзақтығы 25 жылға және 70 жасқа жақындады. Соңғы 30 жылда әлемде туу көрсеткіші төмендеп кетті. Жоғарыда айтылған екі жағдай әлемде қарт адамдардың абсолютты саны және дүние жүзіндегі жалпы халық санының үлесінде қарт адамдардың үлесі ұлғайып келеді. Осыған қарап жер шары халқының ғаламдық қартаю процесі құқық саласында тағы бір әлеуметтік топтың құқықтық жаңа проблемаларды тудырып отыр. Бірікен ұлттар ұйымы бас ассамблеясының резолюциясымен 1948 жылғы 10 желтоқсандағы №217 А (111) қабылдаған декларациясының 22 бабына сәйкес «әрбір адам қоғам мүшесі ретінде ұлттық күштер мен халықаралық ынтымақтастық арқылы және әрбір мемлекеттің құрлымы мен ресурстарына сәйкес экономикалық, әлеуметтік және мәдениет саласында жеке тұлғаның еркін дамыту үшін және оның ар-намысын қолдау үшін қажеттіліктерді қамтамасыз етуге және әлеуметтік қамтамасыз етуге құқығы бар» [3, 15].

Қоғамдық өмірде жағымсыз және регрессивті жағдайлар орын алғанда, құқықтың басты міндеттерінің бірі қоғамдық өмірдің жақсы жаққа қарай өзгеруін қамтамасыз етеді. Құқықтың

дәрежесі өзінің өзгерместігіменен қоғамның дамуын қалыптастыра отырып, қоғамда болып жатқан құқық бұзушылықтарды болдырмау амалын іздестіреді. Мемлекеттің қиын кезеңіне қарамастан, адамдардың құқықтары мен бостандықтарын мемлекет қамтамасыз етуі тиіс.

Қазақстан тәуелсіздік алып өзі дербес мемлекет ретінде әлеуметтік салада қызмет ету жүйесін құра бастады, осы 90 жылдардың басында экономикалық күйзеліс салдарынан халықтың, оның ішінде қарт адамдардың өмір сүру деңгейі төмендеп кетті. Осыған байланысты Қазақстан үкіметі әлеуметтік жағынан төмен топтағы азаматтардың өмір сүру деңгейін көтеру мақсатында құқықтық жағынан қолдайтын нормалар қабылдай бастады. Қазақстан Республикасының конституциясына сәйкес адамдардың зейнетақылары мен жалақылары заң бойынша көрсетілген күнкөріс деңгейінен төмен болмауы тиіс деген тұжырымдамасы бойынша «ең төменгі күнкөріс деңгейінің» мазмұнын анықтап және қарап зейнетақы және жәрдемақының ең төменгі күнкөріс деңгейінен ең жоғарғы күнкөріс деңгейіне қол жеткізу үшін, қажетті жолдарын іздестіру амалдарын мемлекет жүргізді.

Қазіргі заманғы қоғамның әлеуметтік-демографиялық құрылымы бойынша, әлеуметтік көмек және қолдау объектілерді бірнеше топқа бөліп қарастыруымыз керек, солардың ішінде басты мәселелердің қатарына қарт адамдар жатқызылуы міндетті. Үлкен ірі әлеуметтік орталық ретінде, әлеуметтік-демографиялық топтардың да өзінің ішкі стратификациондық белгілері болып жас мөлшері қарастырылады.

Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының (ДДҰ) жіктеуіне байланысты қарт адамдар бірнеше санаттарға бөлінеді: жас аралығы 60-тан 70 – қарт адамдар; жас аралығы 75-тен 89 – кәрі адамдар; 90 жастан жоғары жастағы адамдар ұзақ өмір сүрушілер ретінде жіктелген [4, 17 б.].

Қазақстан Республикасында тұрғындары бойынша барлық қарт адамдардың саны қазіргі уақытта 20-30 % шамасында. [6, б.14] Бүкіл әлем сарапшыларының есептеуі бойынша БҰҰ ДДҰ мәліметінде, 60 жастан асқан адамдардың саны 2025 жылға қарай 1,2 млрд-қа жетеді деп көрсеткен және 80 жастан асқан қарт адамдардың саны радикалды түрде өсуі ықтимал. Бұл деректер бойынша қорытынды шығаратын болсақ, демографиялық даму үрдісі бойынша халықтың қартаюы белсенді түрде жүріп жатқанын көрсетеді. Оның қалыптасуы мынадай себептермен түсіндіріледі: біріншіден, демографиялық

мінез-құлықтың өзгерілуі (неғұрлым кеш некеге тұруы, бала туудың төмен деңгейі т.б). Екіншіден, халықтың өмір сүру ұзақтығына байланысты, яғни медициналық технологиялардың жетілуі және медициналық көмектің дамуына қатысты. Үшіншіден, қоғамда егде жастағы адамдарға үнемі әлеуметтік қолдау көрсету. Бұл қоғамда адамдардың ұзақ және қолайлы өмір сүруіне жағдай жасайды. Батыс мемлекеттерінде қарт адамдар аз қорғалатын тұрғындардың санатына жатқызылатын арнайы құқық нормаларымен реттелген. Қарт адамдардың осы санаттағы адамдардың қатарына жатқызылуының ең басты себебі – жасы болып табылады. Әлемнің көптеген мемлекеттерінде қарт адамдардың жасын 60 және одан да жоғары жас аралығы құрайды.

Адамның құқықтары мен бостандықтарын белгілейтін және қорғауын іске асыратын мемлекет болып табылады. Қоғамдағы адамның ұстанымын қалыптастыру мақсаты бойынша мемлекеттің қосатын үлесі өте жоғары, ал тікелей тарихқа жүгінетін болсақ мемлекет шешуші іс-әрекеттерді жүргізетін бірден бір орган болып табылады.

Қазақстанда қарт адамдардың құқығы, мәртебесі мен жағдайын бекітетін нормативтік-құқықтық база жалпы және арнайы заңнамамен айқындалған. Қарт адамдардың әлеуметтік құқықтық жүйесін бекітетін заңнаманың даму негіздері Қазақстан Республикасының Конституциясында көрініс тапқан болатын.

Қарт адамдардың әлеуметтік құқықтық жүйесіндегі құқық нормаларын екі үлкен топқа бөліп қарастырсақ болады:

Біріншіден, жас ерекшеліктеріне қарай барлық зейнеткерлердің құқықтарын бекітетін жалпы құқықтық нормалар жиынтығы.

Екіншіден, қарт адамдардың ішінде арнаулы топтардың (ұлы отан соғысы ардагерлері, тылда еңбек еткен қарт адамдар, ауған соғысының ардагерлері, мүгедек қарт адамдар т.б.) құқықтарына қатысты арнайы құқық нормаларының жиынтығы деп екі топқа бөліп қарастырсақ болады.

Қарттарға қатысты мемлекеттік саясаттың негізгі ережелері Қазақстан Республикасының Конституциясына, Қазақстан Республикасының «Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы», «Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы туралы» ҚР Еңбек кодексінде, Қазақстан Республикасының «Қазақстан Республикасында зейнетақымен қамтамасыз ету туралы», «Қазақстан Республикасында мүгедектігі бойынша, асыраушысынан айрылу жағдайы бойынша

және жасына байланысты берілетін мемлекеттік әлеуметтік жәрдемақылар туралы», «Қазақстан Республикасындағы арнаулы мемлекеттік жәрдемақы туралы», «Қазақстан Республикасында мүгедектерді әлеуметтік қорғау туралы», «Арнайы әлеуметтік қызметтер туралы», «Халықты жұмыспен қамту туралы», «Ұлы Отан соғысының қатысушылары мен мүгедектеріне және соларға теңестірілген адамдарға берілетін жеңілдіктер мен оларды әлеуметтік қорғау туралы», «Қоғамдық бірлестіктер туралы» және т.б. заңдарында негізделеді.

Қазақстан Республикасы Конституциясының 1 бабына сәйкес өзін әлеуметтік мемлекет ретінде орнықтырады және мемлекеттің ең қымбат қазынасы адам және адамның өмірі, құқықтары мен бостандығы деп бекіткен. Бұл мемлекеттік саясат халыққа жағдай жасауға бағытталған және адамның еркін дамуы мен жақсы өмір сүруін қамтамасыз етеді [1, 28 б.].

Конституция бойынша, қарт адамдардың әлеуметтік құқықтары мен бостандықтары Қазақстанның басқа да азаматтарымен бір деңгейде болуына кепілдік береді. Ол – қарт адамдардың әлеуметтік құқықтар жүйесіне кіретін жалпы нормалар.

ҚР Конституциясына сәйкес, әрбір азаматқа жас мөлшеріне сай әлеуметтік көмекпен қамтамасыз ету, сырқат жағдайы, мүгедектік, асыраушысынан айырылу жағдайы, балаларды тәрбиелеу және басқа да әлеуметтік топтағы азаматтардың құқықтары айқындалған [3. 29 б.].

ҚР Конституциясының 28 бабына сәйкес, егде жастағы адамдар, барлық азаматтар сияқты мемлекеттік муниципалды мекемелерден тегін медициналық көмек пен денсаулық күзетіне құқықтары бар.

ҚР конституциясының 14 бабына сәйкес жынысына, нәсіліне, ұлтына, дініне қарамастан мемлекеттік және муниципалды білім беру орындарында тегін білім алуына және қолжетімділігіне кепілдік береді.

ҚР Конституциясына сәйкес қарт азаматтарға маңызды құқық берілген, ол әркім мәдени өмірге қатысу құқына ие және мәдени орындарды қолдануға құқығы бар, мәдени құндылықтарға қол жетімді болуы. Сонымен бірге кәсіби құқықтық көмек қол жетімді.

ҚР конституциясының 28 бабына сәйкес әлеуметтік құқық, қарт адамдардың жеке өзі өтініш беру құқығы, сондай-ақ мемлекеттік органдар мен жергілікті өзін-өзі басқару органдарына жеке және топтық өтініштер. Өздерінің ұсыныстарымен, ескертулерімен, жеткілісіздік

сындарымен, жеке басы мәселелерімен өтініш бере отырып, қарт адамдар өздерін мемлекеттік істерде басқаруда белсенді мүшесі екенін сезіне алады.

ҚР Азаматтық кодексі егде жастағы тұлғалардың қатысуы жүзеге асатын қатынастарды реттеуге бағытталған арнайы нормаларды қамтымайды. Тек мұрагерлік қатынастар сияқты нормалар кездеседі.

ҚР Еңбек кодексі ардагерлерінің демалысына құқығын бекітетін әлеуметтік заңдардың ішіндегі ең маңыздысы болып табылады. Осы заңға сәйкес, ардагерлер демалысы, оның ішінде көбісі қарт адамдар, ардагерлердің экономикалық және моральдық әл-ауқатына жағдай жасауға бағытталған іс-шаралар жүйесін іске асыруға қадағалайды, оларға қосымша жеңілдіктер мен құқықтар береді.

ҚР-дың азаматтарды зейнетақымен қамтамасыз етумен байланысты заңнамасы қарт адамдар арасында үлкен орынды алады. Ол 2013 жылы 21 маусымдағы «Қазақстан Республикасында зейнетақымен қамтамасыз ету туралы» № 105-V Заңы.

Атап кететін жағдай, бұрынғы зейнетақы заңнамасына қарағанда, жаңа заң жұмысын жалғастырған зейнеткерлер зейнетақыны толықтай мөлшерде алады. Бірақ Зейнетақы мөлшерін есептеуді реттейтін нормалар шынайы өмірден мүлдем алыс болып келеді. Қазіргі таңдағы зейнетақы қарт адамдардың ең керекті қажеттіліктерін қанағаттандыратын шығындарды толық көлемде қамтамасыз етпейді.

Қазақстан Республикасының 2009 жылғы 18 қыркүйектегі Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы № 193-IV Кодексі егде жастағы азаматтардың құқықтарын бекітетін құқықтарды қамтиды. Ол бапта, ҚР заңнамасында көзделген қарт азаматтар үй жағдайында медико-әлеуметтік көмек алуға құқықтары бар, мемлекеттік немесе муниципалды жүйедегі денсаулық сақтау орындарында, сондай-ақ қоғамдық демалыс жүйесі орындарында және курорттық емдеу санаторияларында ақылы немесе тегін жағдайда оңалту.

Қарт азаматтарды әлеуметтік қолдауға бағытталған тағы бір заң «міндетті әлеуметтік сақтандыру» туралы Қазақстан Республикасының заңын ерекше атап өту керек, себебі, қарт адамдардың көбісі төмен жағдайды азаматтар санатына жатады және олар осы заңның негізінде мемлекеттік әлеуметтік көмек алушылар қатарына жатады.

Адамдардың әлеуметтік құқықтарын реттейтін құжаттар қатарына «Қазақстан Респуб-

ликасында мүгедектігі бойынша, асыраушысынан айрылу жағдайы бойынша және жасына байланысты берілетін мемлекеттік әлеуметтік жәрдемақылар туралы», «Қазақстан Республикасындағы арнаулы мемлекеттік жәрдемақы туралы», «Қазақстан Республикасында мүгедектерді әлеуметтік қорғау туралы», «Арнайы әлеуметтік қызметтер туралы», «Халықты жұмыспен қамту туралы», «Ұлы Отан соғысының қатысушылары мен мүгедектеріне және соларға теңестірілген адамдарға берілетін жеңілдіктер мен оларды әлеуметтік қорғау туралы». Бұл заңдар мемлекеттік биліктегі федералды өңірлік орган өкілеттігін, құқықтары іске асырылуына кепілдік беруді, азаматтарға әлеуметтік қызмет көрсетудің негіздерін, олардың құқықтарын бекітеді.

Сонымен қатар, «нұрлы жол» бағдарламасын атап өтуге болады. Бұл бағдарламаны жасауға 10-нан астам министрліктер мен ведомстволар, бірқатар академиялық және салалық ғылыми ұйымдар, көптеген органдар қатысады. Онда көптеген сұрақтар, әсіресе қарт адамдарға қатысты мәселелерді кешенді шешудің жолдары қарастырылған. Бұл – денсаулық сақтауды, қарт адамдардың өмірге қабілеттілігі мен белсенділігін, материалдық қамтасыз етуді көтеруді, жас ерекшелігі мен денсаулық жағдайларын есепке ала отырып көмек көрсетуді қолдау мен жетілдіру, сонымен қатар егде жаста интеллектуалды, мәдени және тұлғалық әлеуетті іске асыруға қолайлы жағдайлар туғызу.

«Нұрлы жол» бағдарламасы егде жастағы тұрғындардың мынадай категорияларының осал жерлеріне басымдылық көрсетеді: жалғызбасты қарт адамдар мен қартайған ерлі-зайыптыларға, өзін-өзі күту мүмкіндігінен толықтай немесе жартылай айрылғандар, ауыр сырқаттағы соғыс ардагерлері, алыс-шалғай ауылды жерлерде немесе шеткей солтүстікте тұратын қарт адамдар, мәжбүрмен көшірілген егде жастағы адамдар, маргиналдық топтағы егде адамдар.

Адамның құқықтық жағдайын және нормативтік талаптарға сай мемлекет заң шығарушы және құқықтық басқаруды жүзеге асырады. Заңның тиімді және іске асатындай болуы үшін қоғамның әлеуметтік-экономикалық және рухани дамуының заңдылығына және қоғамға қолайлы нақты деректерге сүйене отырып шығарылуы керек. Қарт азаматтардың жасы ұлғайған сайын тәжірибенің молаятындығын ескеру және аға буын өкілдері мен кейінгі буын өкілдері арасында ынтымақтастықты орнату қажет сол себепті қарт азаматтардың ар-

найы кәсіптік білімдерін толық пайдалануымыз қажет. Осыған орай елімізде қарт адамдарды қоғам өміріне және даму процесінде қатысуын, сонымен бірге қоғам проблемаларын бірлесіп шешу үшін міндетті түрде экономикалық, саяси

және ғылыми еңбектерін барлық деңгейде пайдалана отырып, жұмыс істегісі келетін қарт азаматтардың барлығын жұмысқа орналастыру мүмкіндіктерін қарастыратын заң нормаларын қолданысқа енгізу қажет деп ойлаймыз.

Әдебиеттер

- 1 ҚР-дың Конституциясы, 30.08.1995.
- 2 1948 жылғы 10 желтоқсандағы №217 А (111) қабылдаған БҰҰ-ның декларациясы.
- 3 1948 жылғы 10 желтоқсандағы БҰҰ Бас Ассамблеясының 217 А (III) қарары
- 4 Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының сайты.
- 5 БҰҰ-ның Бас Ассамблея 1980 жылғы 11 желтоқсандағы өзінің 35/129 қарары.
- 6 Қазақстан Республикасындағы Адам құқықтары жөніндегі Уәкіл органының ресми сайты. <http://www.ombudsman.kz/kz/about/>
- 7 Мүгедектерге немесе егде жастағы адамдарға сырттай немесе стационардан тыс қызмет көрсету нысандары арқылы кітапхана қорларына қол жеткізу қағидасын бекіту туралы Қазақстан Республикасының Мәдениет және Ақпарат министрлігінің 2007 жылғы 25 мамырдағы № 153 бұйрығы

References

- 1 KR-nyng Konstitucijasy, 30.08.1995.
- 2 1948 zhylgy 10 zheltoqsandagy №217 A (111) qabyldagan BҰҰ –nyng deklaracijasy.
- 3 1948 zhylgy 10 zheltoqsandagy BҰҰ bas Assamblejasynnyng 217 A (III) qarary
- 4 Dүniezhuzilik densaulыq saqtau uјymynnyng sajty.
- 5 BUU nyng Bas Assambleja 1980 zhylgy 11 zheltoqsandagy ozining 35/129 qarary.
- 6 Қазақстан Respublikasyndaғы Adam quqyqtary zhonindegi Uәkil organynnyng resmi sajty. <http://www.ombudsman.kz/kz/about/>
- 7 Mүgedekterge nemese egde zhashtagy adamdarga syrttaj nemese stacionardan tys qyzmet korsetu nysandary arqyly kitaphana qorларыna qol zhetkizu qagidasyn bekitu turaly Qazaqstan Respublikasynnyng Madeniet zhane Aqparat ministrigining 2007 zhylgy 25 mamyrdagy N 153 bujrygy